

Razgovarao: Darko JERKOVIĆ

Slobodne ekonomske migracije su, i u Europi i u Hrvatskoj, postale svojevrsan mehanizam stabilizacije tržišta rada, ponajprije zbog dugotrajno nepovoljnih demografskih procesa, koje, više-manje sličnim intenzitetom, pogodaju europski prostor u cjelini - kaže izv. prof. dr. sc. **Monika Komušanac**, pročelnica Odsjeka za demografiju i hrvatsko iseljeničtvo Fakulteta hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu, te dodaje:

- Posljednjih petnaestak godina europske se države suočavaju s posljedicama tih procesa i trendova, primarno starenja stanovništva, slabijega populacijskoga rasta ili depopulacije (smanjivanja ukupnoga broja stanovnika) te nepovoljne prirodne (vitalne) dinamike. Takvi trendovi nedvojbeno utječu na funkcioniranje javnih (nacionalnih) sustava, a utjecaji navedenih demografskih kretanja najvidljiviji su u okviru kontingenta radne snage, osobito kada govorimo o brojčano manjim populacijama, kao što je Hrvatska. Hrvatska je, nažalost, tradicionalno iseljenička država, s čijega se prostora stanovništvo iseljava gotovo stoljeće i pol, a najnoviji val iseljavanja potaknut je s ulaskom Hrvatske u Europsku uniju 2013. godine, kada dolazi do postupne liberalizacije i otvaranja tržišta rada za hrvatske radnike. Uza sve promjene u Hrvatskoj, prouzročene nizom ekonomskih, društvenih, povijesnih, političkih i inih čimbenika koji su djelovali nakon Drugog svjetskog rata, demografski su potencijali domicilne populacije znatno suženi i jednostavno nisu dostatni za ne samo demografsku nego i ukupnu razvojnu stabilnost.

Ukidanjem fiksnih godišnjih kvota za zapošljavanje stranaca 2021. godine hrvatsko tržište rada postaje sve otvorenije, pristupačnije i privlačnije za državljane trećih zemalja, bez kojih danas brojni sektori, osobito deficitarni kao što su graditeljstvo, turizam, ugostiteljstvo, promet i sl., ne bi mogli normalno funkcionirati. U posljednje dvije godine, prema podatcima MUP-a, Hrvatska je strancima ukupno izdala 377.252 dozvole za boravak i rad, što svjedoči novim migracijskim, useljeničkim, obrascima, prema kojima Hrvatska postaje sve privlačnija destinacija za rad i život. Međutim, treba naglasiti da radne migracije ne smiju biti zamjena za demografsku politiku jer one, jednostavno, ne mogu riješiti demografske izazove s kojima se kao društvo nismo suočavali tridesetak godina. Zbog toga razloga bi Hrvatska, uz upravljanje radnim migracijama, mora-

Izmjene Zakona nužna su prilagodba, ali će stvarni učinci uvelike ovisiti o tome hoće li Hrvatska usvojiti promišljenu i usklađenu opću migracijsku, integracijsku, demografsku i razvojnu strategiju...

// **IZAZOVI TRŽIŠTA RADA: VANJSKA I UNUTARNJA MIGRACIJSKA PITANJA... //**

Radne migracije ne smiju biti zamjena za demografsku politiku

MONIKA KOMUŠANAC: POTREBNO JE PROMIŠLJATI O DRUŠTVENOJ I EKONOMSKOJ FUNKCIONALNOSTI USELJAVANJA...

IZV. PROF. DR. SC. MONIKA KOMUŠANAC
Pročelnica Odsjeka za demografiju i hrvatsko iseljeničtvo Fakulteta hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu

promatrati u širem društvenom, gospodarskom i geopolitičkom kontekstu, a ne kroz pojednostavljene interpretativne forme.

Kada govorimo o hrvatskom kontekstu, u javnom su prostoru trenutno najvidljivije upravo radne migracije, zbog sve veće prisutnosti stranih radnika u Hrvatskoj. Istovremeno se nedovoljno govori o dugoročnim učincima unutarnjih migracijskih obrazaca koji u hrvatskom prostoru djeluju desetljećima. Demografska slika Hrvatske velikim je dijelom posljedica izraženih unutarnjih razvojnih nejednakosti, zbog kojih dolazi do kontinuiranoga praznjenja ruralnih i perifernih područja te koncentracije stanovništva u samo nekoliko većih urbanih središta. Takvi su procesi osobito izraženi u regijama poput Slavonije, Like, Gorskoga kotara ili Dalmatinske zagore, gdje su dugotrajne nepovoljne razvojne okolnosti dovele do postupne prostorne i demografske dekadencije. Imajući na umu sve navedeno, jasno je kako i vanjska i unutarnja migracijska pitanja nisu isključivo demografska, nego su ozbiljni razvojni izazov Hrvatske.

Ako se ne suočimo s njima, možemo očekivati sve veće regionalne razlike i nastavak postojećih demografskih trendova, što bi za hrvatski prostor, koji obiluje resursima, bilo zaista porazavajuće.

▼ Nedavno je u Saboru usvojen doradjeni Zakon o strancima... Vaš komentar?

- Izmjene Zakona o strancima usvojene u svibnju 2026. prvenstveno su odgovor na rastući nedostatak radne snage i uspostavljanje ravnoteže na tržištu rada, bolju zaštitu stranih radnika i učinkovitije upravljanje migracijskim procesima, ali i na potrebu usklađivanja hrvatskoga zakonodavstva s europskim migracijskim i sigurnosnim direktivama. Izmjenama Zakona pokušava se uspostaviti moderniji, bolji i fleksibilniji okvir za zapošljavanje državljana trećih zemalja te se usvajaju nova pravila, kao što je obveza polaganja ispita iz hrvatskoga jezika za strane radnike nakon godinu dana rada u Hrvatskoj, ali i odredbe kojima je cilj spriječiti pokušaje zloupo-

rabe, koji su, s naglim rastom broja stranih radnika u Hrvatskoj, sve učestaliji. Pozitivna strana zakonskih izmjena je to što uvodi administrativno jednostavniji sustav zapošljavanja stranaca i povećava njihovu mobilnost (npr. lakša promjena poslodavca), a istovremeno se nastoji povećati odgovornost poslodavca, osobito kada je riječ o osiguravanju adekvatnih uvjeta rada i smještaja, uvođenjem snažnijih mehanizama kontrole. Važno je i to što se Zakon više ne fokusira isključivo na uvoz radne snage, nego djelomično otvara i problematiku integracije, primjerice spomenutom obvezom poznavanja hrvatskoga jezika. S druge strane, otvorena ostaju i neka važna pitanja o kojima se raspravlja. Naime, unatoč znatnijim promjenama migracijskih obrazaca, Hrvatska još uvijek nema usvojenu migracijsku i integracijsku politiku, zbog čega se, opravdano, stvara dojam kako se sustav ponajprije prilagođava aktualnom tržištu rada, tj. poslodavcima. U tom bi smislu valjalo voditi računa i o dugoročnoj perspektivi tržišta rada i društvenosti gospodarstva teme-

ljenoga isključivo na uvoz radne snage, ne zanemarujući segment poboljšanja uvjeta rada i za domaće stanovništvo. Izmjene Zakona nužna su prilagodba novim okolnostima i realnim potrebama, ali će stvarni učinci uvelike ovisiti o tome hoće li Hrvatska usvojiti promišljenu i usklađenu opću migracijsku, integracijsku, demografsku i razvojnu strategiju.

▼ U širem i dubljem kontekstu, kad se radi o uvozu stranih radnika, redovito se navodi i demografski aspekt. Kako zapravo međusobno djeluju, da se tako izrazim, migracije radne snage i demografske promjene...?

- Prije svega, potrebno je promijeniti sam narativ o migracijama. Migracije više nisu izdvojen ili privremen fenomen, nego naša gospodarska i društvena realnost. Hrvatska je dugo bila primarno iseljenička država, a danas postupno postaje i useljenička. Problem je pritom što hrvatsko društvo do sada nije imalo veće iskustvo useljavanja stanovništva s identitetski, kulturološki i civilizacijski raznolikijih prostora, zbog čega se dio društvenih nesigurnosti i strahova može razumjeti upravo zbog izostanka prethodnoga iskustva i nepostojanja razvijene integracijske politike. Potrebno je promišljati o društvenoj i ekonomskoj funkcionalnosti useljavanja, kao i o načinima integracije stranih radnika u hrvatsko društvo. To nije proces koji se događa spontano niti ga je moguće postaviti isključivo u okvir tržišnih odnosa, a upravljanje migracijama mora obuhvatiti dugoročan integracijski pristup koji uključuje i radne i sve ostale životne, tj. društvene segmente, uz istodobno poštovanje razlika koje postoje između doseljeničke i domicilne populacije.

▼ Izmjenama Zakona o strancima, koje su nedavno usvojene u Hrvatskom saboru, nastoji se odgovoriti na rastući uvoz radne snage, pritiske na tržište rada i sigurnosne izazove povezane s migracijama... Koje su njegove dobre, a koje loše strane?

- Izmjene Zakona o strancima treba promatrati kao pokušaj da se hrvatski sustav prilagodi novoj stvarnosti. Hrvatska više nema mali i povremeni dolazak stranih radnika, nego sustav koji je postao masovan i strukturalno važan za gospodarstvo. U tom smislu dobro je da se pokušavaju uvesti jasnija pravila, veća odgovornost poslodavaca, bolji nadzor i određeni integracijski elementi. Pozitivnim smatram pokušaj da se smanji prostor za zlouporabe, da se uvedu stroži uvjeti za poslodavce, da se dio odgovornosti prebaci i na one koji radnike dovode i zapošljavaju, a ne samo na same radnike. Dobra je i ideja da se uvede osnovno poznavanje hrvatskoga jezika i latiničnog pisma kao jedan od integracijskih elemenata. Bez jezika nema stvarne integracije. Strani radnik može biti zaposlen, ali ako ne razumije procesi, i vanjski i unutarnji, u idućim desetljećima sve snažnije oblikovati hrvatsku demografsku i društvenu realnost. **(D.J.) ■**

Migracije radne snage nisu iznimka, nego novo normalno europskog i hrvatskog tržišta rada, i kao takve danas imaju vrlo važnu ulogu u oblikovanju europskog tržišta rada - kaže izv. prof. dr. sc. **Marin Strmota** s Katedre za demografiju Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, te dodaje:

- Europa je kontinent koji stari, u kojem se radno sposobno stanovništvo smanjuje, a potrebe za radnicima rastu u gotovo svim ključnim sektorima: od zdravstva i skrbi preko graditeljstva, prometa i turizma do visokokvalificiranih zanimanja. Zato se o migracijama više ne može govoriti samo kao o sigurnosnom ili humanitarnom pitanju. One su postale i ekonomsko, demografsko i razvojno pitanje.

Nova petogodišnja strategija Europske komisije o migracijama ide upravo u tom smjeru. Njezini su ciljevi trostruki: sprječavanje nezakonitih migracija i krijumčarskih mreža, zaštita ljudi koji bježe od rata i progona, ali i privlačenje talenata koji su potrebni europskom gospodarstvu. Strategija naglašava pet prioriteta: jačanje migracijske diplomacije, snažnije vanjske granice, pravedniji i učinkovitiji sustav azila i migracija, učinkovitije politike povratka te radnu i talent-mobilnost radi jačanja konkurentnosti EU-a.

▼ Kakav je zapravo stvaran utjecaj migracije radne snage na hrvatsko gospodarstvo? Stoji li teza o rušenju cijene rada kad se zapošljavaju strani radnici, posebno oni koji u Hrvatsku dolaze iz siromašnijih zemalja i rade za niže plaće nego domaći radnici...?

- Stvara neravnotežu između stvarne ponude i potražnje na tržištu rada. Drugim riječima, ako posrednici zadržavaju na svakom novom radniku, tada sustav mora imati snažan nadzor kako se migracijska politika ne bi pretvorila u tržište dozvola, kvota, provizija i ovisnosti radnika o posrednicima. Zato smatram da ključ nije u zaustavljanju migracija, nego u njihovom ozbiljnom upravljanju. Potrebna su jasna pravila za poslodavce, agencije i posrednike, kontrola uvjeta rada i smještaja, zaštita radnika od ovisnosti o jednom poslodavcu ili posredniku te sustav koji razlikuje stvarnu potrebu za radnikom od modela u kojem se jeftina radna snaga koristi kao zamjena za rast produktivnosti i bolju organizaciju rada.

IZV. PROF. DR. SC. MARIN STRMOTA
Katedra za demografiju Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

nije dovoljan. Hrvatska ne smije radnu migraciju sveći samo na administrativno izdavanje dozvola. Ako strani radnik dode, radi, živi u lošim uvjetima, nema priliku učiti jezik, nema kontakt s lokalnom zajednicom i nema osjećaj sigurnosti, tada ne govorimo o integraciji, nego o privremenom korištenju radne snage. Posebno problematičnim smatram nagli rast velikog broja agencija i posrednika za uvoz radnika koji su posljednjih godina niknuli u Hrvatskoj. Naravno, agencije mogu imati legitimnu ulogu u povezivanju poslodavaca i radnika, osobito kada na tržištu postoji stvarni manjak radne snage. No problem nastaje kada se oko uvoza radnika počnu stvarati interesni krugovi kojima je u interesu stalno povećavanje broja uvezenih radnika, neovisno o stvarnim dugoročnim potrebama tržišta rada. Tada migracije prestaju biti samo odgovor na manjak radne snage i postaju poslovni model. U takvom modelu postoji rizik da se umjetno potiče potražnja za stranom radnom snagom, da se zaobilazi pritisak na rast plaća domaćih radnika i da se

stvara neravnoteža između stvarne ponude i potražnje na tržištu rada. Drugim riječima, ako posrednici zadržavaju na svakom novom radniku, tada sustav mora imati snažan nadzor kako se migracijska politika ne bi pretvorila u tržište dozvola, kvota, provizija i ovisnosti radnika o posrednicima. Zato smatram da ključ nije u zaustavljanju migracija, nego u njihovom ozbiljnom upravljanju. Potrebna su jasna pravila za poslodavce, agencije i posrednike, kontrola uvjeta rada i smještaja, zaštita radnika od ovisnosti o jednom poslodavcu ili posredniku te sustav koji razlikuje stvarnu potrebu za radnikom od modela u kojem se jeftina radna snaga koristi kao zamjena za rast produktivnosti i bolju organizaciju rada.

▼ Kakav je zapravo stvaran utjecaj migracije radne snage na hrvatsko gospodarstvo? Stoji li teza o rušenju cijene rada kad se zapošljavaju strani radnici, posebno oni koji u Hrvatsku dolaze iz siromašnijih zemalja i rade za niže plaće nego domaći radnici...?

- Stvara neravnotežu između stvarne ponude i potražnje na tržištu rada. Drugim riječima, ako posrednici zadržavaju na svakom novom radniku, tada sustav mora imati snažan nadzor kako se migracijska politika ne bi pretvorila u tržište dozvola, kvota, provizija i ovisnosti radnika o posrednicima. Zato smatram da ključ nije u zaustavljanju migracija, nego u njihovom ozbiljnom upravljanju. Potrebna su jasna pravila za poslodavce, agencije i posrednike, kontrola uvjeta rada i smještaja, zaštita radnika od ovisnosti o jednom poslodavcu ili posredniku te sustav koji razlikuje stvarnu potrebu za radnikom od modela u kojem se jeftina radna snaga koristi kao zamjena za rast produktivnosti i bolju organizaciju rada.

MARIN STRMOTA

KLJUČ NIJE U ZAUSTAVLJANJU MIGRACIJA, NEGO U OZBILJNOM UPRAVLJANJU NJIMA

- Utjecaj stranih radnika na hrvatsko gospodarstvo značajan je i višeslojan. U kratkom roku strani radnici pomažu gospodarstvu jer popunjavaju radna mjesta koja bi inače ostala prazna, osobito u turizmu, graditeljstvu, prometu, dostavi, ugostiteljstvu i dijele uslužnih djelatnosti. Bez njih bi dio poslovnih procesa već danas bio ozbiljno ugrožen.

Međutim, tvrdnja da strani radnici automatski ruše cijenu rada prejednostavna je. Ekonomski učinci migracija ovisе o sektoru, zanimanju, lokalnom tržištu rada, koncentraciji stranih radnika, njihovim kvalifikacijama i pregovaračkoj moći. Nije isto govorimo li o visokokvalificiranom stručnjaku, radniku u građevini, dostavljaču ili sezonskom radniku u turizmu. Ipak, postoji realan rizik da se u pojedinim djelatnostima razvije model niskih plaća. Ako se strani radnici zapošljavaju dominantno u sektorima s nižim plaćama, slabijom zaštitom i većom ovisnošću o poslodavcu ili posredniku, tada to može stvarati pritisak prema dolje na uvjete rada. Problem, dakle, nije sama činjenica da strani radnici dolaze, nego poslovni model koji se na njima može graditi. Ako se uvoz radne snage koristi kao način da se izbjegne povećanje plaća, ulaganje u tehnologiju, produktivnost i domaće radnike, tada to dugoročno nije zdrav model razvoja.

Hrvatska ne smije postati ekonomija jeftine radne snage. Strani radnici mogu pomoći gospodarstvu, ali ne smiju postati izgovor da se odgađaju nužne promjene: rast produktivnosti, bol-

lja organizacija rada, veće plaće, digitalizacija, obrazovanje i ulaganje u domaću radnu snagu.

▼ Mijenja li se povećanim uvozom strane radne snage demografska slika Hrvatske? Govori se i o narušavanju nacionalnog identiteta...

- Demografska slika Hrvatske se mijenja, i to treba reći otvoreno. Hrvatska više nije samo zemlja iseljavanja. Ona sve više postaje i zemlja useljavanja. To mijenja tržište rada, svakodnevni život, sastav stanovništva u pojedinim gradovima, ali i pitanja kojima se društvo mora ozbiljno baviti.

Što se tiče nacionalnog identiteta, važno je izbjeći dvije krajnosti. Prva je panični strah da svaka migracija automatski ugrožava identitet. Druga je naivno uvjerenje da integracija dolazi sama od sebe. Identitet se ne čuva zatvaranjem očiju pred promjenama, nego pametnim institucijama, obrazovanjem, jezikom, jasnim pravilima i uključivanjem ljudi u društveni život.

Najveći rizik nije u tome da strani radnici dolaze. Najveći rizik je da dolaze bez stvarne integracijske politike. Ako nemamo sustavno učenje jezika, kvalitetan smještaj, kontrolu poslodavaca i agencija, uključivanje djece u škole, lokalne programe integracije i jasna pravila ponašanja, tada se mogu razviti paralelni svjetovi, koji su dugoročno puno veći problem od same migracije. Zato migracije ne treba promatrati ni kao čarobno rješenje ni kao automatsku prijetnju. One su alat. Ako se njima upravlja stihijski, mogu probuditi socijalne napetosti, pritisnuti najniže plaće i stvoriti osjećaj nesigurnosti kod domaćeg stanovništva. Ako se njima upravlja ozbiljno, mogu ublažiti manjak radne snage, pomoći gospodarstvu i djelomično demografski stabilizirati prostor.

Za Hrvatsku je ključno da iz faze "uvoza radne snage" prijedje u fazu upravljanja migracijama. To znači da moramo znati koje radnike trebamo, u kojim sektorima, pod kojim uvjetima, na koliko dugo i s kakvom mogućnošću integracije. Migracijska politika mora biti povezana s demografskom, obrazovnom, stambenom, regionalnom i gospodarskom politikom. **(D.J.) ■**